

ПИЛИПІВ І.В.

МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ ГКЦ У КОНТЕКСТІ БОРОТЬБИ ЗА САМОВИЗНАЧЕННЯ УКРАЇНЦІВ ПОЛЬЩІ

У статті розглядається участь греко-католицького кліру та митрополита А.Шептицького в міжнародних заходах з метою привернути увагу керівництва впливових держав та міжнародних організацій до становища у Східній Галичині. Хронологічні межі дослідження охоплюють період кінця 1918 - 1923 рр., тобто від часу проголошення і до кінця існування ЗУНР в екзилі.

Греко-католицька церква в Галичині протягом усього періоду свого існування сприяла формуванню національної свідомості та патріотизму українського населення. З утворенням Західно-Української Народної Республіки та в період польсько-української війни ГКЦ прагнула бути посередником у мирних переговорах. Певний інтерес викликають заходи Греко-католицької церкви в 1918-1923 рр., направлені на встановлення міжнародних контактів з керівництвом впливових держав та міжнародних організацій на європейському та американському континентах з метою захисту українського населення від польських репресій та збереження незалежності українців Галичини.

Історіографія міжнародної діяльності ГКЦ, направленої на захист української державності, на даний час комплексно не досліджувалася. В той же час існує ряд публікацій, які частково торкалися досліджуваного питання. Історію утворення та діяльності ЗУНР, польсько-українського протистояння досліджували М.Литвин [22], М.Сивінський [32], Л.Крупа [21]. Етнополітичні засади діяльності Греко-католицької церкви у досліджуваній період описав О.Красівський [18; 19]. В.Марчук та І.Пилипів [25] висвітлили участь греко-католицького керівництва та священників в організації Української держави, створенні та діяльності органів державної влади ЗУНР на місцях, захисті її від польської інтервенції.

Діаспорні дослідники ГКЦ С.Баран [5], І.Гриньох [12], О.Кравченко [16; 17], Б.Казимира [14], М.Марунчак [23], І.Хома [36] та інші в своїх публікаціях досліджували окремі аспекти поїздок митрополита А.Шептицького у Західну Європу та на американський континент. Л.Гентош у фундаментальному дослідженні “Ватикан і виклики модерності” [10] досліджувала питання участі Ватикану у розв’язанні польсько-українського конфлікту в Галичині.

В той же час, в українській історіографії відсутнє комплексне дослідження міжнародних аспектів діяльності представників ГКЦ з метою відновлення української державності та захисту населення від репресивної політики польської окупаційної влади.

Найавторитетніша установа галицьких українців - Греко-католицька церква - відіграла визначну роль у національно-визвольній боротьбі 1918-1923 рр. Священники ГКЦ брали участь у встановленні влади ЗУНР, увійшли до її законодавчого органу - Української Національної Ради, були представлені у виконавчій владі й органах місцевого самоврядування.

Активна участь ГКЦ у державотворенні ЗУНР супроводжувалася динамічною міжнародною діяльністю, спрямованою на пошук зовнішньої підтримки українських визвольних змагань 1918-1923 рр.

Польський уряд не тільки не виконав рішення мирної конференції у Версалі від 28 червня 1919 р., яка, надаючи право на тимчасове управління Галичиною, зобов'язувала Польщу гарантувати українцям рівні права, свободу користуватися рідною мовою, а й почав масові репресії проти мирного населення.

У 1919-1920 рр. нова польська адміністрація започаткувала низку репресивних акцій проти українських громадсько-політичних організацій та мирного населення в цілому. *“Тисячі невинних жертв мирного населення були ув'язнені по тюрмах, де гинули від пошестей або голоду, терпіли фізичне й моральне знуцання. Число арештованих і інтернованих, що перебували в казармах Модліна, Берестя, Стшалкової, Варшави, в таборах полонених в Домбю, Вадовичах, Перемишлі, Пикуличах та ін. в 1919 р. сягало 250 тисяч чоловік. Щонайменше 1/5 інтернованих стали жертвами епідемій”*, - зазначено в інформаційному виданні еміграційного уряду ЗУНР [20, с.5, 123-125].

Остаточне вирішення питання щодо долі Галичини повинно було відбутися на Раді Амбасадорів у Парижі 1923 р. Враховуючи ці та інші обставини, керівництво ГКЦ докладало максимум зусиль для захисту українського населення та справедливого вирішення питання міжнародного статусу Галичини.

Користуючись своїм авторитетом, дипломатичні послуги уряду ЗУНР у справі вирішення українського питання в Галичині на Паризькій мирній конференції надавав митрополит Андрей Шептицький. Дипломатична вага інформативної діяльності ГКЦ полягала у тому, що в той час польські урядові кола вели шалену фальсифікацію про національно-визвольну боротьбу українців як про *“більшовицький рух”* та *“австрійську інтригу”* [30, с.13-15].

Налагоджування міжнародних контактів з метою пошуку зовнішньої підтримки визвольних змагань галицьких українців мало місце ще у період українсько-польської війни. З цією метою митрополит у Львові взимку 1919 р. контактував з учасником спеціальної миротворчої місії Антанти, посланцем Великобританії [40, с.2].

З огляду на незаконну окупацію Східної Галичини влітку 1919 р. польськими військами, офіційні стосунки українського проводу з керівництвом Польщі мали міжнародний характер. Такою була й позиція керівництва ГКЦ. Посланник Польщі у Ватикані Ю.Веруш-Ковальський в донесенні міністрові закордонних справ 9 червня 1921 р. скаржився, що А.Шептицький після приїзду до Риму не відвідав його, пояснюючи свій вчинок тим, що не визнає у Львові польської влади і, відповідно, не визнає посланника Польщі своїм посланником. Митрополит вважав Польщу недовговічною, якщо вона не розв'яже східно-галицького питання [2, sygn.879, s.49].

Сміливою відкритістю й водночас дипломатичним хистом пронизане звернення митрополита до Юзефа Пілсудського. У листі, датованому 26 червня 1919 р., А.Шептицький писав про польські переслідування

українського населення Галичини зокрема таке: *“Побивання селян, підпалювання хат при одночасному вимаганню грошей, відбирання без відшкодування коней і тварини, грабежі сіл, де не щаджено навіть церков, - це факти, що доходять до мене від достовірних свідків з різних околиць краю. Чи серед такого сумного стану речей буде багато українців, які повірили б у щирість оголошених військом ухвал про автономію? Узагалі, в поступуванні місцевих властей не видно найменшого старання виказати українському населенню, що будуть супроти нього справедливі поступки і чи це годиться з політикою та інтересами польської держави, не є моєю річчю судити, але я вважаю своїм обов'язком довести це до відома Вашій Достойній Особі, Пане Начальник Держави, з нагоди Вашого побуту у Львові”* [26, с.397].

Активність та ревність у справі української самостійності А.Шептицького спонукала польські урядові кола до спроби усунення його з престолу. Вони почали кампанію з метою дискредитації українського владики. Митрополит розумів, що підтримку потрібно шукати серед керівництва країн-переможців і, незважаючи на стан здоров'я, виїжджає у Західну Європу. Закордонна поїздка А.Шептицького у Європу та Америку тривала три роки.

Необхідно відзначити, що у роки визвольних змагань розпочалися активні контакти Апостольського престолу з політичним керівництвом Наддніпрянської України. У лютому 1919 р. першим українським послом у Ватикані від уряду УНР був призначений граф Михайло Тишкевич. Український дипломат діяв від імені та в інтересах об'єднаної України. Зокрема, коли стало відомо, що польські військові у Східній Галичині арештували та вивезли в концтабори понад 200 греко-католицьких священників, на прийомі у папи Бенедикта і кардинала Гаспарі, тодішнього Ватиканського міністра закордонних справ, граф М.Тишкевич передав їм письмовий протест проти безправних арештів українського духовенства та насильств проти цивільного населення, які практикувала польська армія [20, с.4-6]. Внаслідок такої заяви українського дипломата Папа через кардинала Гаспарі висловився проти переслідування українських священників [28, с.31].

Після того, як Головний Отаман призначив графа М.Тишкевича головою Української дипломатичної місії в Парижі на Міровій Конференції, послом УНР при Апостольській столиці став священник ГКЦ о.Франц Ксаверій Бонн. Бельгієць за походженням, чернець чину отців редемптористів (священник з 1908 р.) після приїзду 1911 р. в Галичину став діячем ГКЦ. Згодом о.Ф.Бонн був призначений Генеральним вікарієм львівської архієпархії, а у період українсько-польської війни 1918-1919 рр. деякий час виконував функції капелана Української Галицької Армії [17, с.544-546]. Ф.Бонн допомагав урядові ЗУНР у налагодженні міжнародних стосунків, вів переговори з делегаціями місій, що прибували з миротворчою метою до Станіслава [6, с.48]. У квітні 1919 р. о.Ф.Бонн супроводжував у поїздках по українському запіллю французького журналіста, кореспондента газети *“Матен”* пана Дібоше [7, с.138].

17 листопада 1919 р. о.Ф.Бонн прибув до Риму й очолив місію УНР з титулом радника, секретарем українського посольства став відомий галицький педагог, поет, член Української Народної Ради ЗУНР Петро

Карманський [15, с.3]. З українських дипломатів найвищого рангу о.Ф.Бонн був єдиним представником духовенства [33, с.266]. У своїх спогадах Євген Онацький таким чином охарактеризував священника-дипломата: *“о.Ксаверій Бонн - був дуже цікавою людиною. Опинившись в Галичині за часів війни, він добре вивчив українську мову і цілком включився в українське організаційне життя, ставши палким оборонцем українських національних ідеалів. Людина дуже культурна й освічена, він привіз з собою до Риму чималеньку бібліотеку. Проте, це не була людина студій. Це в повному розумінні цього слова була людина чину. Незвичайно енергійний, тактовний, розумний, він був за виразом В.Липинського “найкращим українським дипломатом”.*

З перших днів свого перебування в Римі він почав робити дипломатичні візити, налагоджувати зв'язки і незабаром був прийнятий кардиналом Гаспарі, який дуже тоді цікавився українськими справами. Головним завданням о.Бонна було домогтися призначення від Ватикану Апостольського візитатора в Україну [27, с.34-35].

Ф.Бонн шукав всіляких нагод для зустрічі зі світовими політиками, популяризуючи серед них справу української державності. Врешті, восени 1919 р. о.Бонн домігся призначення в Україну Апостольського візитатора. 13 лютого 1920 р. Бенедикт XV призначив Апостольського візитатора в Україні, його секретарем став о.Йозеф Шрайверс - редемпторист, який здійснював у Східній Галичині місійну діяльність у візантійському обряді [17, с.545].

22 лютого 1920 р. о.Бонн відбув приватну аудієнцію у папи Бенедикта XV, якому подякував за призначення візитатора й грошову допомогу для хворих українців. 30 березня 1920 р. разом з іншими членами Української Дипломатичної місії о.Бонн ще раз був прийнятий главою Католицької церкви, якому він вручив меморіал про українські справи та про переслідування українців Галичини Польщею [17, с.546].

У досить розлогому за змістом меморіалі говорилося, зокрема, таке: *“Коли сильні світу цього позатикали вуха, щоб не чути цього голосу, український народ падає у стіп вашої Святості, як останнього свого захисту, молить Вас із глибини свого серця, прийняти його під свою покрову і спасти його від нещастя, що грозить йому фактом переслідування такого страшного, що йому подібного не приходилося жодному народові на всій земній кулі переживати. Те, що Ваша Святість зволила вже зм'якшити незчисленні терпіння цього народу, наприклад, призначенням Апостольського Візитатора й уділенням щедрої матеріальної допомоги, дає ще раз нашому благанню ще більше віри, - дає нам запоруку, що наші уклінні прохання будуть задоволені”* [27, с.49]. Петро Карманський згадував: *“Перепон ми не зустрічали ніяких. Навпаки, і державний секретар кард. Гаспарі і папа Бенедикт XV ставилися до української держави, як не з ентузіазмом, то певно без застережень”* [15, с.3].

Внаслідок активних дипломатичних контактів Папа особисто й Конгрегація для Східної Церкви надали серйозну матеріальну допомогу населенню України та окремо галицькому духовенству. Окрім того, Папа надіслав листа А.Шептицькому, в якому відзначив, що поділяє страждання українського народу й церкви [1, арк.14-16]. Як стверджував Є.Онацький,

о.Бонн прагнув, щоб Апостольська столиця призначила секретарем до Апостольського візитатора о.Сембратовича, але через ряд причин цього не сталося [27, с.59].

З метою пошуку підтримки А.Шептицький 16 грудня 1920 р. вирушив до Рима. Перебуваючи у Вічному місті, митрополит відбув три аудієнції у папи Бенедикта XV і 24 лютого 1921 р. отримав пастирського листа, в якому Папа співчував знедоленому українському народові й засвідчив передачу ста тисяч лір жертвам війни у Східній Галичині. За спогадами П.Карманського, *“в часі свого побуту у Римі митрополит Шептицький увійшов у контакт з маркізом Франческіні, італійцем, що мабуть для заспокоєння своєї амбіції, зголосив свою охоту заступати ЗУНР перед Св. Престолом безкорисно, ба навіть відступав свою палату на осідок нашої амбасади, і домагався тільки призначення секретаря українця, якого утримання пішло би на рахунок Уряду”* [15, с.4].

Завдяки спільним зусиллям 17 березня 1921 р. Бенедикт XV у розмові з польським послом наголосив на необхідності оперативного врегулювання українсько-польського конфлікту, закликав до порозуміння між обома народами [2, с.49].

Як бачимо, УГКЦ в особі митрополита та священників о.Бонна та о.Сембратовича, які представляли УНР, спільними зусиллями намагалися знайти підтримку Апостольського престолу в національно-визвольній боротьбі українського народу. Ватикан поставився прихильно до українських прагнень і відповідно до свого статусу намагався надати моральну та матеріальну підтримку галицьким українцям.

Активна співпраця УНР з Апостольським престолом викликала роздратування більшовиків. Восени 1920 р. Лев Троцький стверджував, що С.Петлюра обіцяв Римо-католицькій церкві відшкодувати збитки, завдані громадянською війною, та погодився заснувати в Україні *“Престол Римського Кардинала”* [34, с.74].

В процесі виявилися розбіжності у дипломатичних підходах. Дослідник Богдан Андрусишин на підставі архівних документів встановив, що Симон Петлюра негативно оцінював позицію Андрея Шептицького. Головний Отаман заявив у листі до Івана Огієнка, що митрополит підбивав графа М.Тишкевича виступити проти концепції УНР, на що останній не погодився [4, с.67]. Такі інсинуації, ще й з уст державних лідерів, заважали українській справі на міжнародній арені.

У мемуаристиці та науковій літературі зустрічаємо твердження, що лідери Директорії мали намір запровадити в Наддніпрянщині уніатство. Ідею підпорядкованого Риму українського Патріархату, який би зберіг обрядову традицію Східної Церкви, підтримував А.Шептицький [11, с.20].

Врешті, 5 січня 1921 р. митрополит, перебуваючи в Римі, на прохання радника дипломатичної місії УНР Теодора Галіпа написав листа до помічника Державного Секретаря монсеньйора Федеріко Тедескіні з проханням передати копію листа кардинала Петро Гаспарі, адресованого голові Директорії. У цьому листі фактично йшлося про визнання Апостольським престолом УНР і графа М.Тишкевича як її посла [4, с.67-69]. Праця Української дипломатичної місії у Ватикані припинилася після від'їзду уряду Петлюри в

еміграцію [17, с.547].

21 січня 1921 р. митрополит надіслав листа Є.Петрушевичу, в якому йшлося про результати дипломатичних заходів глави ГКЦ у Римі, зокрема: *“Вияснив становище в краї, розповів про переслідування уніатської церкви, про зловживання польської адміністрації. Маю пообіцяну підтримку Риму в нашому питанні”* [19, с.238].

Важливе міжнародне значення мала поїздка митрополита до Німеччини, Голландії, Бельгії, Франції та Великобританії [19, с.244-245]. Крім релігійних митрополит вирішував у цих державах політичні та економічні питання. Він читав лекції французькою та німецькою мовами. У Лондоні митрополит мав зустріч з англійським прем'єром Ллойд Джорджем, який пообіцяв підтримку українцям у вирішенні питання незалежності Східної Галичини [3, sygn.59, s.374-375].

У Парижі А.Шептицький запропонував президентові Франції А.Бріану спільний меморандум щодо українського питання, але останній його не підтримав, вважаючи, що це внутрішнє польське питання [2, sygn.208, s.113]. Як стало згодом відомо, Франція відіграла важливу роль у підтримці Польщі і передачі їй загарбаних українських, білоруських та литовських земель. Цим кроком французький уряд прагнув створити сильну Польську державу як свого майбутнього союзника.

Отримавши від Ватикана юрисдикцію на місіонерську діяльність в країнах Америки, А.Шептицький 1 серпня 1921 р. прибув до Канади. Офіційно метою був збір коштів для сиріт, а фактично - пошуки підтримки серед великих держав у питанні щодо незалежності Східної Галичини. Митрополит зібрав значні кошти для допомоги галицьким сиротам. Відбувалися зустрічі з віруючими греко-католиками та представниками влади. Його зустрічали не лише як церковного діяча, але й як представника української Галичини. Митрополит проводив конференції та зустрічі не лише з місцевими українцями, а й впливовими канадськими політиками [8, с.1].

Поїздка А.Шептицького викликала велике незадоволення у польської влади, яка не хотіла поширення у світі інформації про її загарбницьку та антиукраїнську політику. У звіті польського посла в Канаді до Варшави говорилося, що виступи митрополита сприяли формуванню серед канадського населення співчуття до українців та недовіри і антипатії до Польщі. Це сприяло тому, що канадський уряд звернувся до Ліги Націй з вимогою захистити українців Галичини [3, sygn.59, s.376].

17 листопада 1921 р. митрополит прибув до США. Патріотично налаштовані вихідці з Галичини створили тут свої українські культурно-просвітницькі та релігійні організації. У 1916 р. в США було створено Український Народний Комітет (УНК), який у своїй діяльності опирався на українську католицьку єпархію, Український Національний Союз (УНС) і *“Провидіння”*. Головою комітету на час приїзду митрополита було обрано о.Петра Понятишина, скарбником - тодішнього нью-йоркського пароха о.Миколу Підгорецького. УНК став ініціатором збору підписів та звернень до уряду США на захист своїх земляків. У США митрополит відвідав міста Вашингтон, Нью-Йорк, Пітсбург, Філадельфію, Чикаго, Клівленд та ін., де проживало багато вихідців з Галичини [29, с.185].

23 листопада А.Шептицький був на прийомі у президента США В.Г.Гардінга і міністра торгівлі Г.Гувера, де поінформував вище державне керівництво Америки про ситуацію в Україні. Митрополит просив допомоги у вирішенні питання щодо автономного статусу колишньої Західно-Української Народної Республіки, захисту українського населення та допомоги голодуючим.

Зустрічі митрополита з президентом США та державним секретарем В.Гюзом, а також з міністром Г.Гувером, який організував гуманітарну допомогу країнам Європи й деякий час перебував у Львові, відбулися завдяки старанням діячів української діаспори [13, с.20]. Ці зустрічі свідчили про великий міжнародний резонанс щодо вирішення питання про міжнародний статус Галичини, викликаний авторитетом та великою інформаційною роботою греко-католицького духовенства і А.Шептицького особисто, та патріотичним поривом українців діаспори.

Перебування А.Шептицького в 1921-1922 рр. в Канаді і США мало важливе значення для консолідації українських громад. Діяльність митрополита сприяла тому, що уряди цих країн зверталися з конкретними запитами до провідних європейських держав щодо політичного статусу Східної Галичини [14, с.15].

Незважаючи на активну протидію польської дипломатії діям А.Шептицького, про українське питання та окупацію Польщею Галичини дізналися багато корінних американців.

У результаті діяльності митрополита в правлячих колах Вашингтона на серйозному урядовому рівні заговорили про українське питання в Східній Галичині [19, с.302-303].

Після США митрополит відвідав українські поселення в Бразилії та Аргентині. Велику агітацію щодо приїзду А.Шептицького у Бразилії провів дипломатичний представник ЗУНР П.Карманський. Все це не подобалося польській владі, яка не могла протидіяти митрополиту у поширенні ним правдивої інформації про події у Галичині.

Скрізь, де перебував митрополит, відбувалися теплі багатолюдні зібрання, на яких ухвалювалися резолюції, збиралися кошти на допомогу сиротам та голодуючим галичанам. У Бразилії митрополит важко захворів, після чого у серпні 1922 р. виїхав у США на лікування, а у листопаді через Канаду повернувся до Європи. Результатом поїздок А.Шептицького на американський континент стали масові звернення представників української діаспори до своїх урядів та до керівників країн Антанти про сприяння у питанні надання незалежності українським землям, які були у складі ЗУНР [18, с.300-302].

У Європі митрополит, намагаючись з'ясувати політичну ситуацію та вплинути на рішення провідних держав Антанти, відвідав Рим, Бельгію, Голландію, Францію та Великобританію. А.Шептицький на зустрічах з впливовими особами цих держав намагався з'ясувати нові політичні реалії та лобювати питання автономії Галичини. Незважаючи на те, що через політичну кон'юнктуру країни Антанти віддали перевагу сильнішій польській стороні, дипломатичні зусилля митрополита та греко-католицького духовенства мали великий резонанс у світі.

Після поразки ЗУНР і окупації Східної Галичини Польщею, правовий статус української етнічної території не мав визначеного характеру. Протягом 1918-1923 рр. відбувалися постійні контакти офіційних представників Речі Посполитої з еміграційним урядом Є.Петрушевича щодо порозуміння на міжнародному рівні.

В якості посередників польські урядовці зверталися й до духовенства ГКЦ, зокрема до о.Тита Войнарівського. Він пізніше згадував: *“Незважаючи на те, що справа порозуміння з українською стороною не пішла по думці пропозицій польського уряду, польський уряд не зірвав зі мною зносин, але удержував між мною й міністерством закордонних справ контакт в той спосіб, що граф Лось*, який мав у Галичині близьких свояків, при нагоді відвідин у них завжди заходив до мене й ми обговорювали бодай коротко політичну ситуацію. Я був також у контакті з польськими міністерствами, з тієї нагоди, що часто їздив до Варшави на ватиканські конференції, та мусив стикатися з урядовими колами на офіціальних прийняттях”* [9, с.69]. Контакти о.Т.Войнарівського з графом Станіславом Лосем з метою пошуку шляхів порозуміння між українцями й поляками відбувалися до початку 30-х років ХХ ст. [31, с.486].

Згідно з твердженнями львівського історика Михайла Швагуляка, на початку 20-х років ХХ ст. митрополит А.Шептицький щоразу більше дистанціювався від оптимістичних поглядів Є.Петрушевича та його оточення щодо можливого вирішення державами Антанти східно-галицької справи на користь українців [38, с.131].

Підтримка ГКЦ українських визвольних змагань була надзвичайно активною і різноплановою. Однак надаючи моральну та матеріальну підтримку українцям, Ватикан змушений був брати до уваги позицію країн Антанти, які надавали значні преференції Польщі. І тут, на нашу думку, перед Апостольською столицею стояло нелегке завдання.

Велику допомогу уряду ЗУНР у налагодженні міжнародних контактів відіграв о.Йосафат Жан. У травні 1919 р. о.Жан на прохання Євгена Петрушевича, секретаря закордонних справ Степана Вітвицького та за згодою протоігумена розпочав активну службу в уряді ЗУНР, а згодом і УНР. У вересні 1919 р. він виїхав з дипломатичною місією до Варшави, де перебував до 15 серпня 1920 р.

Згодом з дипломатичною місією відвідав Відень і Ригу. У Відні 30 серпня 1920 р. секретар закордонних справ ЗУНР згідно з розпорядженням Диктатора Є.Петрушевича призначив отця керівником секції секретаріату [39, с.59]. До латвійської столиці о.Йосафат Жан виїздив разом з Костем Левицьким, Осипом Назарком та Лукою Мишугою.

У 1920-1923 рр. був уповноваженим представником ЗУНР до Ліги Націй та європейських держав [24, с.131]. Він був у Парижі у переддень рішення Ради Амбасадорів від 14 березня 1923 р. у справі статусу Східної Галичини. У французькій столиці тоді перебували також Кость Левицький та митрополит А.Шептицький [10, с.234, 286, 416].

Зовнішньополітична діяльність УГКЦ у 1919-1923 рр. була спрямована на пошук підтримки національно-визвольних змагань галицьких українців, визнання української державності, припинення зловживань

польської окупаційної влади. Ключову роль відіграв глава ГКЦ митрополит А.Шептицький. Слід відзначити роль греко-католицьких священників іноземного походження К.Бонна і Й.Жана та галичанина Т.Войнаровського.

1. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України, м.Київ. - Ф.2192 Диктатор Західної Облaсті Української Народної Республіки, м.Чортків, Кам'янець-Подільський. - Оп.2. - Спр.10 Лист "Апостольський престол до українського народу". - Арк.14-16.
2. Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Ambasada RP w Londynie. - Sygn.208. - 879 s.
3. Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Kolekcja odpisow dokumentow. - Sygn.59.
4. Андрусишин Б. Церква в Українській державі 1917-1920 рр. (доба Директорії УНР). - Київ: Либідь, 1997. - 167 с.
5. Баран С. Митрополит Андрей Шептицький. Життя і діяльність. - Мюнхен: Вид-во "Вершигора", 1947. - 151 с.
6. Боберський І. Щоденник, 1918-1919 рр. / Упоряд. Ю.А.Мицик. - Київ: Вид. дім "КМ Академія", 2003. - 260 с.
7. Бурнадз М. На українсько-румунському пограниччю (Спомин) // Історичний календар-альманах Червоної Калини на 1931 рік. - Львів, 1930. - С.138.
8. Відгомін справи о. митр. Шептицького // Діло. - Львів, 1923. - 18 вересня. - Ч.135. - С.1.
9. Войнаровський Т. Низка споминів з мого життя // Історичні постаті Галичини ХІХ-ХХ ст. - Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1961. - С.69.
10. Гентош Л. Ватикан і виклики модерності. Східноєвропейська політика папи Бенедикта ХV та українсько-польський конфлікт у Галичині (1914-1923). - Львів: Внтл-класика, 2006. - 458 с.
11. Гентош Л. Католицька Церква та становлення української державності (1917-1923 рр.) // Другий міжнародний конгрес українців. Львів, 22-28 серпня 1993 р. Доповіді і повідомлення. Історія. - Ч.ІІ. - Львів, 1994. - С.19-22.
12. Гриньох І. Слуга божий Андрей - Благовісник Єдності. - Мюнхен, накладом Укр. Богосл.Наук. Тов. - 1961. - 200 с.
13. Гуцал П. Українська еміграція Канади і США та національно-визвольний рух на західноукраїнських землях (1914-1923). Автореф. дис. ... канд. істор. наук. - Львів, 2005. - 20 с.
14. Казимира Б. Становище Канадських Українців в оцінці митр. А.Шептицького. - "Логос". - 1960. - С.292-300.
15. Карманський П. Наша дипломатична станиця при св. Престолі в Римі в рр. 1919-1920 // Літопис Червоної Калини. - Львів, 1939. - Лютий. Ч.2. - С.3-10.
16. Кравченко О. Митр. А.Шептицький в англomовних публікаціях. - "Логос". - 1961. - С.161-184.
17. Кравченко О. О. Франц Ксаверій Бонн (1882-1941) // Шляхами Золотого Поділля. Регіональний історично-мемуарний збірник. - Т.ІІІ: Тернопільщина і Скалатщина. - Філадельфія, 1983. - С.540-552.
18. Красівський О.Я. "Галичина в першій чверті ХХ ст.: Проблеми польсько-українських відносин. - Львів, 2000. - 416 с.
19. Красівський О.Я. Східна Галичина і Польща в 1918-1923 рр. Проблеми взаємовідносин. - К.: УАДУ, 1998. - 302 с.
20. Кривава книга / Упорядник, автор передм. Я.Радевич-Винницький / Передрук вид. 1919, 1921 рр. - Дрогобич: "Відродження". - 1974. - 274 с.
21. Крупа Л.Л. Вплив Митрополита Андрея Шептицького на суспільне і культурно-просвітницьке життя в Галичині кінця ХІХ - першої половини ХХ ст. Автореф. дис. ... канд. істор. наук. - Чернівці, 2003. - 20 с.
22. Литвин М. Українсько-польська війна 1918-1919 рр. - Львів, 1998. - 488 с.
23. Марунчак М. Митрополит А. Шептицький на Заході 1920-1923. - Вінніпег-Едмонтон, 1884. - 86 с.
24. Лебедович І. Полеві духівники Української Галицької Армії (Матеріали до історії). - Вінніпег, 1963. - 327 с.
25. Марчук В., Пилипів І. Українська греко-католицька церква й українська держава / Українознавчі студії. - 2000. - №2. - С.205-224.
26. Нагаєвський І. Історія Української Держави двадцятого століття. - Рим, 1989. - 414 с.
27. Онацький С. Творення дипломатичної місії при Ватикані за Карманського і Тишкевича // Бюлетень. Матеріали ІV наукової конференції НТШ. - Торонто, 1953. - Ч.1. -

- C.34-67.
28. Папа в обороні українських священників // Воля. - Відень, 1919. - Т.1. - Ч.1. - С.31.
 29. *Понятишин П.* Українська справа в Америці під час Першої світової війни // Календар-Альманах Українського Народного Союзу на 1967 рік. - Нью-Йорк: Видавництво "Свобода", 1967. - С.178-190.
 30. *Ріпецький С.* Українсько-польський процес 1918-1923 перед світовим трибуналом. - Чикаго-Нью-Йорк, 1963. - С.13-15.
 31. *Романюк Т.* Архів о.Тита Войнаровського в Національному музеї у Львові // Ковчег. - Ч.2. - Львів, 2000. - С.403-407.
 32. *Сивицький М.* Історія польсько-українських конфліктів. Перший том / Переклад з пол. *Є.Петренка*. - К.: Вид. ім.Олени Теліги, 2005. - 344 с.
 33. *Трембіцький В.* Останні дипломатичні представництва Української Народної Республіки (1920-1923) // Календар Союзу Українців Католиків Америки "Провидіння" на рік божий 1982. - Філадельфія, 1981. - С.266.
 34. *Троцький Л.Д.* Петлюра, Римский Папа и французские франк-массоны [Публикацию подготовил *Н.Д.Егоров*, сотрудник ЦГАСА] // Военно-исторический журнал. - Москва, 1990. - №7. - С.72-80.
 35. *Хома І.* Апостольський престол і Україна 1919-1922. - Рим, 1987. - Т.LX.
 36. *Швагуляк М.* До історії українсько-польських переговорів у 1921 році // Записки НТШ. Праці Історично-філософської секції. - Т.ССXXXIII. - Львів, 1997. - С.130 (прим.).
 37. *Hentosz L.* Kanadyjski duchowny o. Jozafat Jean (Zan) - ukraiński dyplomata // Biuletyn ukrainoznawczy. - Przemyśl, 2000. - №6. - S.59-60.
 38. *Gazeta wieczorna*. - Lwow, 1919. - 22 lipca.
 39. *Лось О. - польський вчений, політичний діяч.

Пылыпив И.В. Международная деятельность ГКЦ в контексте борьбы за самоопределение украинцев в Польше

В статье рассматривается участие греко-католического клира и митрополита А.Шептицкого в международных мероприятиях с целью привлечь внимание руководства влиятельных государств и международных организаций к положению в Восточной Галиции. Хронологические рамки исследования охватывают период конца 1918 - 1923 гг., т.е. со времени провозглашения и до конца существования ЗУНР в изгнании.

Pylypiv I.V. International Activity of Greek Catholic Church in the context of the fight for the identity of Ukrainians in Poland

This article examines the role of Greek-catholic commune and bishop A. Sheptyzkyi in international activity with the goal of gaining the attention of the leadership of developed countries and international organization to the situation in Eastern Galizia. Chronological scope of activity includes the period from 1918-1923, that is the time of announcing and until the end of existence of Western Ukrainian Republic (ZYNR) in exile.